

СТРУКТУРУВАННЯ ПОДАТКІВ З ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ДО МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ABC – XYZ

Анотація: В статті пропонується використання методів ABC-XYZ для удосконалення процесу прогнозування, організації та контролю за надходженнями податку з доходів фізичних осіб до місцевих бюджетів.

Ключові слова: методи ABC-XYZ, прогнозування, організація та контроль за наповненням місцевих бюджетів.

Вступ. Прогнозування обсягів наповнення місцевих бюджетів є одним із основних елементів податкового менеджменту, як системи управління соціально-економічним розвитком країни та її регіонів. Його головною метою є визначення обсягів фінансових ресурсів по кожному суб'єкту податкових відносин для централізації грошових коштів у бюджетах усіх рівнів. Тому на сьогодні, особливо під час світової кризи, проблема прогнозування податкових надходжень доходної частини в Україні стоїть надзвичайно гостро, оскільки не існує єдиної нормативно оформленої методики, яка б давала можливість максимально точно розрахувати надходження доходної частини бюджету у сфері податків. Питання теорії та практики прогнозування податкових надходжень активно досліджуються зарубіжними та українськими вченими [1-3].

Удосконалення управління оподаткування і особисто процесом контролю за податковими надходженнями від платників потребує прогнозування податкових надходжень, на базі якого треба розробляти поточне планування та управління збору податків.

Актуальність проблеми дослідження обумовлена недоліками чинної системи планування, прогнозування і управління доходів бюджетів місцевого самоврядування, яка базується на вертикальній схемі прийняття рішень щодо розподілу ресурсів та планування від досягнутого рівня.

Постановка завдання. Ідея методу ABC аналізу будується на основі принципу Парето: «за більшість можливих результатів відповідає відносно невелике число причин», в даний момент більш відомого як «правило - 20 на 80». Даний метод аналізу отримав великий розвиток, завдяки своїй універсальності і ефективності. Результатом ABC аналізу є групування об'єктів за ступенем впливу на загальний результат.

Наша ідея та ціль використання методу ABC полягає в тому, щоб з усього безлічі об'єктів (у нашому випадку - класифікація податку з доходів фізичних осіб (ПДФО) за видами надходжень: юридичні особи, фізичні особи – підприємці, фізичні особи - громадяни) виділити найбільш значущі з точки зору означеної цілі об'єкти. Таких об'єктів, як правило, небагато, і саме на них необхідно зосередити основну увагу по управлінню та контролю для збільшення ефективності адміністрування податку з доходів фізичних осіб.

Крім методу ABC існує метод XYZ, який на відміну від попереднього методу, використовує єдиний показник, який характеризує потреби та попит в використанні того чи іншого податку. У нашому випадку - податок з доходів фізичних осіб, який включає в себе багато складових, які поділяються згідно внутрішнього коду бюджетної класифікації. Зауважимо, що незалежно від того, яким чином розраховується ця

характеристика, орієнтація методу XYZ на потребу в використанні податку робить його класичним інструментом [4].

Результати. Порядок проведення аналізу ABC наступний: формулювання цілі аналізу → ідентифікація об'єктів управління → визначення ознаки на основі якої буде зроблена класифікація об'єктів управління → оцінка об'єктів управління по виділеній класифікаційній ознаці → групування об'єктів управління в порядку убавання значення ознаки → розподіл сукупності об'єктів на групи: А, В та С.

Для зручності в роботі з податковими надходженнями, розмістимо за відповідною їх нумерацією. Отримані результати занесемо до таблиці 1.

Таблиця 1.

Нумерація надходжень податку з доходів фізичних осіб за видами
(коду бюджетної класифікації)

№ з/п	Код бюджетної класифікації	Показники	номер податку
юридичні особи			
1	1101/01	податок з доходів найманних працівників	1
2	1101/02	податок з доходів фізичних осіб - суб'єктів підприємницької і незалежної професійної діяльності	2
3	1101/03	податок з доходів фізичних осіб внаслідок отримання дивідендів та роялті	3
4	1101/06	податок з доходів фізичних осіб у разі отримання виграшів або призів, отриманих внаслідок проведення конкурсів	4
5	1101/07	податок з доходів фізичних осіб отриманих нерезидентами України	5
6	1101/08	податок з доходів військослужбовців та осіб рядового та начальницького складу	6
7	1101/11	податок з доходів фізичних осіб від інших видів діяльності	7
8	1101/12	податок з доходів фізичних осіб отриманих внаслідок продажу та надання нерухомості у найм (субаренду)	8
9	1101/13	податок з доходів фізичних осіб отриманих внаслідок продажу та надання рухомого майна в аренду (субаренду)	9
фізичні особи - підприємці			
10	1101/01	податок з доходів найманних працівників	10
11	1101/01	податок з доходів фізичних осіб - суб'єктів підприємницької і незалежної професійної діяльності	11
12	1101/01	надходження фіксований податку від суб'єктів підприємницької і незалежної професійної діяльності	12
13	1101/01	податок з доходів фізичних осіб від інших видів діяльності	13
14	1101/01	ПДФО від продажу та надання нерухомості у найм (субаренду)	14

Закінчення таблиці 1

15	1101/01	податок з доходів фізичних осіб отриманих внаслідок продажу та надання нерухомості у найм (субаренду)	15
16	1101/01	податок з доходів фізичних осіб отриманих внаслідок продажу та надання рухомого майна в аренду (субаренду)	16
фізичні особи - громадяни			
17	1101/01	податок з доходів найманних працівників	17
18	1101/01	податок з доходів фізичних осіб отриманих внаслідок продажу та надання нерухомості у найм (субаренду)	18
19	1101/01	податок з доходів фізичних осіб отриманих внаслідок продажу та надання рухомого майна в аренду (субаренду)	19
20	1101/01	податок з доходів фізичних осіб отриманих внаслідок прийняття у спадщину майна, коштів, майнових чи немайнових прав	20

Розглянемо для прикладу застосування запропонованих методів на прикладі статистичних даних місцевого бюджету Держинського району м. Харкова за 2009 - 2010 роки.

Розраховуємо суми надходжень податку з доходів фізичних осіб до місцевого бюджету в порядку убування та обчислимо долю податку з наростаючим підсумком. Результати ABC - аналізу занесемо до таблиці 2.

Таблиця 2

ABC – аналіз

№ податку	Од. виміру	Річний обсяг			Доля платників податків		Належність до класу
		Сума надходжень	Доля, %	Доля, з наростаючим підсумком, %	Доля, %	Доля, з наростаючим підсумком, %	
1	тис. грн.	657005,7	83,69	83,69	5	5	А
6	тис. грн.	57251,6	7,29	90,98	5	10	В
14	тис. грн.	18037,2	2,3	93,28	5	15	В
10	тис. грн.	14339,5	1,83	95,11	5	20	В
17	тис. грн.	13422,4	1,71	96,82	5	25	В
12	тис. грн.	5919,5	0,75	97,57	5	30	С

Закінчення таблиці 2

11	тис. грн.	5230,2	0,67	98,24	5	35	С
7	тис. грн.	4435,4	0,56	98,8	5	40	С
3	тис. грн.	3708,8	0,47	99,27	5	45	С
13	тис. грн.	1244,2	0,16	99,43	5	50	С
8	тис. грн.	976,8	0,12	99,56	5	55	С
20	тис. грн.	880	0,11	99,67	5	60	С
18	тис. грн.	705,3	0,09	99,76	5	65	С
9	тис. грн.	565,3	0,07	99,83	5	70	С
2	тис. грн.	448,2	0,06	99,89	5	75	С
4	тис. грн.	269,5	0,03	99,92	5	80	С
16	тис. грн.	198,5	0,03	99,95	5	85	С
15	тис. грн.	156,5	0,02	99,97	5	90	С
19	тис. грн.	133,1	0,02	99,98	5	95	С
5	тис. грн.	126,1	0,02	100	5	100	С

Примітка: Розраховано автором на основі місцевих бюджетів Дзержинського району м. Харкова за 2009-2010 рр.

Таким чином, клас А забезпечує надходження до бюджету 83,69% від загального обсягу надходжень до бюджету та складає 5% від усіх податків.

Клас В забезпечує надходження до бюджету 13,19% від загального обсягу надходжень до бюджету та складає 20 % від усіх податків.

Клас С забезпечує надходження до бюджету 4,18% від загального обсягу надходжень до бюджету та складає 75 % від усіх податків.

Головна мета проведення XYZ – аналізу полягає в розподілі складових податку за ознакою очікуваного надходження до місцевого бюджету. Відзначимо, що чим стабільніше надходження до бюджету, тим менші похибки прогнозування, нижче ризик недоотримання податків до бюджету, тим легше спланувати стабільність надходжень.

Ознакою, на основі якої податки будуть поділені на групи: X, Y та Z є коефіцієнт варіації v , який в теорії ризиків визначається за формулою:

$$v = \left| \frac{\sigma}{MX} \right| * 100\% \quad (3),$$

де σ – середньо – квадратичне відхилення, MX – математичне сподівання.

Коефіцієнт варіації змінюється від 0 до 100%. Чим більше коефіцієнт, тим сильніше коливання.

Встановлена наступна якісна оцінка різних значень коефіцієнта варіації:

- 1) до 10% - слабе коливання (група X);
- 2) від 10 до 25% - помірне коливання (група Y);
- 3) понад 25% - високе коливання (група Z).

Порядок проведення аналізу XYZ наступний: визначення коефіцієнта варіації по усім податкам → групування об'єктів управління в порядку зростання коефіцієнта варіації → розподіл сукупності об'єктів управління на три групи: група X, група Y та група Z.

Розраховуємо коефіцієнти варіації для кожного з податків до бюджету в порядку зростання та обчислюємо долю податку з наростаючим підсумком. Отримані дані занесемо до таблиці 3.

Таблиця 3

XYZ – аналіз

№ з/п	од. виміру	№ податку	Сума надходжень за 2008 - 2010 роки	MX	$\sigma(x)$	v, %	Належність до класу
1	тис. грн.	8	976,8	325,6	12,99	3,99	X
2	тис. грн.	1	657005,7	219001,9	13278,5	6,06	X
3	тис. грн.	6	57251,6	19083,87	1233,67	6,46	X
4	тис. грн.	15	156,5	52,17	4,27	8,18	X
5	тис. грн.	12	5919,5	1973,17	185,65	9,41	X
6	тис. грн.	3	3708,8	1236,27	131,6	10,64	Y
7	тис. грн.	10	14231,2	4723,73	722,52	15,23	Y
8	тис. грн.	9	565,3	188,43	53,03	28,14	Z
9	тис. грн.	7	4435,4	1478,47	421,28	28,49	Z
10	тис. грн.	11	5230,2	1743,4	502,61	28,83	Z
11	тис. грн.	5	126,1	42,03	18,33	43,61	Z
12	тис. грн.	14	18037,2	6012,4	2763,07	45,96	Z
13	тис. грн.	20	880	293,33	139,15	47,44	Z
14	тис. грн.	17	13422,4	4474,13	2374,94	53,08	Z
15	тис. грн.	19	133,1	44,37	25,6	57,7	Z

Закінчення таблиці 3

16	тис. грн.	2	448,2	149,4	101,99	68,27	Z
17	тис. грн.	16	198,5	66,17	47,7	72,09	Z
18	тис. грн.	4	269,5	89,83	69,78	77,68	Z
19	тис. грн.	18	705,3	235,1	212,53	90,4	Z
20	тис. грн.	13	1244,2	414,73	377,23	90,96	Z

Висновки. Будуємо матрицю ABC - XYZ – аналізу.

У кожен клітинку матриці ABC-XYZ потрапляють ті позиції податків, які були віднесені до кожної з двох зазначених у клітці груп податків. Наприклад, в клітку AX повинні бути записані позиції, що віднесені до групи А при класифікації за методом ABC і до групи X при класифікації за методом XYZ.

Очевидь, що не всі клітини матриці ABC - XYZ будуть заповнені. Якщо в ABC - класифікації присутність груп А, В і С обов'язково, то при класифікації XYZ цілком можлива відсутність однієї або навіть двох груп. Класифікація XYZ відповідає деякому «здоровому глузду» при організації контролю за надходженнями податків до місцевого бюджету. В ідеальному випадку буде переважати група X, група Y може бути представлена незначно, а група Z може бути відсутня. Сам характер заповнення матриці ABC - XYZ може багато чого сказати керівництву про стан роботи по надходженню податків до місцевого бюджету. Відсутність груп AX і AY може викликати серйозні питання - це свідчить про відсутність стабільного та ефективного характеру роботи по збору податків до місцевого бюджету.

Таблиця 4.

Матриця ABC – XYZ

	A	B	C
X	1 (657005,70;83,7%)	6 (57251,60;7,3%)	8,15,12 (7052,80;0,9%)
Y		10 (14339,50;1,8%)	3 (3708,8;0,5%)
Z		14,17 (31459,60;4,0%)	2,4,5,7,9,11,13,16,18,19,20 (14235,80;1,8%)

Отже, із матриці ABC – XYZ аналізу слідує:

1) група AX складає 657005,70 тис. грн., що становить 83,7 % всіх надходжень, отже, зумовлює її значення для формування бюджету. Таким чином, необхідно зосередити основні сили саме з управління та контролю за цією групою;

2) група BX складає 57251,60 тис. грн. і формує 7,3 % надходжень, отже, потребує контроль та управління по індивідуальним технологіям.

3) Група BY складає 14339,50 тис. грн. (1,8 %), коливається повільно і тому з огляду на управління та контроль може перевірятися рідше ніж група BX.

4) Група BZ складає 31459,60 тис. грн. (4 %) веде себе дуже повільно, тому є велика загроза по плануванню цього податку. Можливо є потреба в відміні цього податку.

5) Групи CZ та CY треба об'єднати в один податок або зовсім від них відмовитись.

Література

1. Кліяненко Б. Використання моделі німецького бюджетного федералізму в Україні/ Б. Кліяненко, С. Гречана [Текст]/ Економіка України. – 2008. - №6. – С.48-57.

2. Тимченко О.М. Оптимізація структури доходів бюджету: застосування рейтингової оцінки/ О.М. Тимченко, Ю.В. Сибірянська [Текст]/ Фінанси України. – 2008. - №7. – С. 17-27.

3. Т. Чахаровська. Управління структурою доходів місцевих бюджетів: застосування матриці Бостонської консультативної групи / Т. Чахаровська[Текст]/ Ефективність державного управління. ЗНП. – 2009. - №21. – С.417-425.

4. Гаджинский А. М. Практикум по логистике : учеб. пособ. / А. М. Гаджинский [Текст]/ – Изд. 4-е, перед. и доп. - М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», - 2008. - 260 с.

Summary. This paper presents the use of methods of ABC-XYZ to improve the forecasting process, organization and control over tax revenues from personal income for municipal budgets.

Keywords: methods of ABC-XYZ, forecasting, organization and control over the content of municipal budgets.

Стаття надійшла до редакції 21.07.2011